

BORIS VIAN

10. 3. 1920 – 23. 6. 1959

„Hlavní věcí v životě je vynášet o všem apriorní soudy. Skutečnost je taková, že masy se mýlí a jednotlivci mají vždycky pravdu. Z toho však není radno vyvozovat pro život žádná pravidla: k tomu, aby se člověk podle nich řídil, nepotřebují být formulována. Jsou tu pouze dvě věci: láska na všechny způsoby k hezkým dívkám a hudba z New Orleansu nebo od Duke Ellingtona. Všechno ostatní by mělo zmizet, protože všechno ostatní je ošklivé...“ takto popsal smysl života francouzský prozaik, dramatik, básník, novinář, džezový hudební skladatel, filmový herec a scenárista Boris Vian v předmluvě své knihy Pěna dní.

Jeho otec Paul Vian byl vzdělaný muž, který mluvil perfektně anglicky a německy. Narodil se 4. března 1897 v Paříži. 3. prosince 1917 vstoupil do počestného stavu manželského s Yvonne Ravenezovou, která se narodila 5. dubna 1889 v Neuilly-sur-Seine. V říjnu 1918 se jim narodil syn Lélío, 10. března 1920 syn zapsaný v matrice jako Boris Vian, v září 1921 třetí syn Alain a v září 1924 dcera Ninon.

Boris Vian se narodil ve velkolepém penzionu, který si pronajal jeho otec na březích rybníka ve Ville-d'Avray. Krátce nato koupil rodinnou vilu Les Fauvettes. V tento idylický čas žila rodina z otcovy renty. V roce 1929 však finanční stabilitu Vianovy rodiny podlomil krach akcií na newyorské burze. Rodina se proto přestěhovala do domovnického bytu, zbytek vily byl pronajat nájemníkům a otec si našel práci. Nějaký čas působil jako obchodní zástupce s farmakologickými výrobky, později vyměnil obchod s léky za obchod s nemovitostmi.

Vian byl vychováván v dokonalém opovrhování společenskou trojicí: armádou, církví a penězi. Otec jeho výchovu svěřil soukromé učitelce. Díky ní uměl Boris plynně číst už v pěti letech a brzy si začal vytvářet kladný vztah k literatuře. Na své dětství vzpomínal jako na nepřetržité prázdniny: zahrady ve Ville-d'Avray, nedaleké lesy, hry pod širým nebem, otec – dobrý kumpán, laskavý a samá legrace, malá sestra, dva bratři.

Boris Vian brilantně absolvoval studia na lyceích v Sevres, ve Versailles a nakonec na pařížském Condorcetově lyceu. Závěrečnou zkoušku z latiny a řečtiny složil v patnácti letech. V té době ho postihly těžké tyfové horečky, jejichž komplikace ještě více zhoršily srdeční potíže, které se u něj objevily tři roky předtím jako následek infekční angíny. V sedmnácti letech složil závěrečnou zkoušku z filosofie a matematiky. V roce 1939 nastoupil na Ústřední průmyslovou školu, která se v tomto prvním válečném roce dočasně přestěhovala z Paříže do Angoulemu.

Roku 1940 se na prázdninovém pobytu Boris setkal s Michelle Léglisovou, která se v roce 1941 stala jeho ženou a v roce 1942 přivedla na svět syna Patricka. Ve stejném roce získal diplom v oboru metalurgie.

V jedné autobiografické črtě Vian napsal: „Čekal jsem do svých třiaadvaceti let, než jsem začal psát. Mládež už je taková. Samé odříkání. Pak jsem zkusil lidem vyprávět příběhy, jaké nikdy nečetli. Byla to hovadina, tuplovaná hovadina: líbí se jim jen to, co už znají. Mě ale vůbec v literatuře nezajímá to, co už znám.“ V letech 1942-1943 vznikl první z Vianových románů **Rozruch v Andénách**, který nebyl určen k vydání a vyšel tudíž až v roce 1966, sedm let po jeho smrti.

K vile ve Ville d'Avray přistavěl Vianův otec taneční sál, ve kterém organizovali bratři Vianové dvakrát do týdne mejdany, jejichž hlavními atrakcemi byly dívky a džez. Roku 1942 se do Ville d'Avray uchýlil také Claude Abadie, student lyonské polytechniky, který už rok předtím založil v Lyonu amatérský džezový orchestr. Setkání s Abadiem bylo pro Viana zvláště významné z toho důvodu, že Abadie angažoval do svého orchestru všechny tři bratry, bubeníka Alaina, trumpetistu Borise a kytaristu Lélia, a založil tak Vianovu kariéru džezového hudebníka. Historickým pozadím této doby byla francouzská porážka z roku 1940 a následující německá okupace.

Vian zjevně odmítal brát tato fakta na vědomí a uzavřel se před nimi do mikrosvěta mejdanů, krásných dívek, džezu (Němci zakázaného jako zvrhlé umění) a přátelské družnosti. Přesto si lze jen těžko představit, že úzkost válečného času bylo možné beze zbytku vytěsnit křehkým rituálem flirtů, džezu a chlapeckých recesí, jimž Vian nastavil zrcadlo ve svém druhém románu **Motolice a planktón**. Román vznikl

v letech 1943-1944 a v roce 1945 ho Boris Vian přepracoval. K jeho vydání došlo až v říjnu roku 1946.

Po dokončení studií nastoupil Vian do normalizačního úřadu Association Française de Normalisation, kde se věnoval normalizování skla a vytvořil si nepřátele tím, že opravoval chyby ve francouzštině svých představených.

V listopadu 1944 byl zastřelen Vianův otec, když překvapil noční návštěvníky, kteří v domnění, že se jedná o zámožnou rodinu, loupili v jeho domě. Vrazi nebyli nikdy vypátráni.

15. února 1946 dal Boris výpověď v normalizačním úřadu a na doporučení přítele Clauda Léona začal pracovat jako inženýr v Živnostenské komoře papírenského průmyslu Office du Papier, Branche Production – Distribution. Spolu s Léonem zde dohlížel na dodržování předepsané technologie v papírnách. V tomto zaměstnání však nebyl pracovně plně vytížen a díky tomu zde dokončil svá dvě díla *Pěnu dní* a *Podzim v Pekingu*.

Svůj třetí román, nazvaný *Pěna dní*, napsal Boris Vian v březnu a květnu roku 1946. K vydání došlo o rok později - v roce 1947. Hlavními protagonisty románu jsou dva mladí lidé Colin a Chloe. Seznamují se na oslavě narozenin. Oba se do sebe zamilují a svou lásku zpečetí svatbou. Chloe však vážně onemocní a nakonec umírá. Souběžně s příběhem Colina a Chloe se odvíjí příběh lásky Chicka a dívky Alise, který také ukončuje smrt. Román zachycuje snový svět lásky a krásy, který však pomalu propadá zkáze a zcela zaniká smrtí.

K Vianovým vášním patřil také film. On sám několikrát ve filmu hrál. Jeho poslední role byla ve Vadimově filmu *Nebezpečné známosti*. Jeho snem však bylo filmy točit a o to se také několikrát pokusil. Důkazem toho jsou například filmy *Bouliran kupuje rybník* z roku 1947, *Odysseus* z roku 1948, *Saint-Germain-des-Prés*, natočený v letech 1946-1950, nebo *Mona Lisa* z roku 1957.

Boris Vian se věnoval také překladatelské činnosti, ke které ho přivedla Helena Bokanovská. Ta vydávala edici Les Nourritures terrestres a v prosinci roku 1946 Vianovi navrhla, aby přeložil do francouzštiny knihu *Velký hodinář* od Kennetha Fearinga. Boris Vian potom přeložil ještě hezkou řádku knih z angličtiny (zejména pro nakladatelství Gallimard) v letech 1950 až 1955, kdy měl značné finanční potíže.

Vianovou láskou byly také staré automobily. Vystřídal několik starých vozů, což ho stálo mnoho kutění a také ho to přivedlo do nového prostředí v opravářských dílnách. Zde obohatil svůj slovník hantýrkou, která má v jeho tvorbě veliké místo. Vyprávění některých mechaniků ho okouzlo natolik, že o nich chtěl napsat knihu. Bohužel realizace této myšlenky však zůstala jen u náčrtků a poznámek.

Celá Vianova literární dráha byla tragikomicky zarámována jeho velkolepým podvrhem. Roku 1946 si mu postěžoval přítel D'Halluin, že by potřeboval ozdravit finanční situaci nakladatelství nějakým americkým bestsellerem. Vian mu navrhl, že mu takový bestseller napíše sám. A tak vznikl román *Naplivu na vaše hroby*, který byl čtenářům předložen jako Vianův překlad amerického autora Vernona Sullivana. Zvolený pseudonym byl Vianovým tichým holdem džezovým hudebníkům: kolegovi z orchestru Clauda Abadieho trumpetistovi Patricku Vernonovi a džezovému pianistovi Joe Sullivanovi. Příběh míšence „bílého černocho“ Lee Andersona, který pomstí vraždu svého bratra zabitím dvou bílých žen, vyvolal veřejný skandál pro mravně závadný charakter textu. Konalo se soudní jednání, během něhož vyšlo najevo, že žádný Vernon Sullivan neexistuje a že román napsal Boris Vian jako parodii na americký bestseller. Vianovi hrozily dva roky vězení a 300 000 franků pokuty. Po četných peripetiích byl o dva roky později odsouzen k pokutě 10 000 franků. Tečku za touto historií však učinil odvolací soud teprve v roce 1953, když odsoudil Viana ke čtrnáctidennímu vězení - s dodatkem, že se trest promíjí. Paradoxně proslulost Vernona Sullivana zastínila dílo Borise Viana. Slib daný d'Halluinovi byl však splněn dokonale. Vian vyrobil bestseller, který i jemu samotnému na několik let zajistil nečekaně vysoké příjmy. Finanční úspěch sullivanovského románu mu umožnil dát v srpnu 1947 výpověď v Živnostenské komoře papírenského průmyslu.

V září 1947 vyšel druhý román Vernona Sullivana *U mrtvých na barvě kůže nesejde*. V knize *Naplivu na vaše hroby* bílý černocho Lee Anderson mstí zavražděného černého bratra. V knize *U mrtvých na barvě kůže nesejde* se naopak černý bratr Richard mstí za to, že jeho bratr Dan Parker je bílý, úspěšný a vydírá ho. Dan Richarda uškrtí a prožívá obrovské psychické peklo, které ukončí skokem z okna. Po jeho smrti se zjistí, že vůbec nebyl černocho, Richard nebyl jeho bratr a že šlo o prachsprosté vydírání. Zběsilý rytmus knihy určil i divokost doslovu, ve kterém Boris Vian útočí na

kritiky. Vytyká jim nepochopení Vernona Sullivana a ironicky jim děkuje, že ho svými útoky učinili slavným.

Džez nebyla jen Vianova láska nebo inspirace, džez byl kus Viana a Vian kus džezu. Boris však dostal od svého lékaře první vážné varování, že se musí šetřit a že musí omezit svou účast v orchestru. Novináři považovali Borisovo tvrzení: „*Každé fouknutí do trumpety mi zkracuje život...*“, za povedený vtip.

Od 13. října 1947 vedl Boris Vian v *Combatu* rubriku o džezu (jeho hudební kritiky byly posmrtně vydány ve svazcích) a v srpnu 1948 byl tímto časopisem vyslán na evropský festival džezu.

V červnu 1948 vyšla třetí Sullivanova kniha *Zabte ošklivé*, v červenci 1949 soubor Vianových povídek *Mravenci*. Povídková kniha *Mravenci* je jako jediná skutečně autorským souborem. Ostatní tři svazky *Podšité chvílky* (1962), *Vlkodlak* (1970) a *Fland'ákova koupel* (1981) jsou svazky, které připravili editoři po Vianově smrti. V červnu 1950 vyšel román *Červená tráva*.

Boris Vian nadále působil v Saint-Germain-des-Prés, kde se v rámci možností svého křehkého zdraví věnoval hře na trumpetu. Toto období zachycuje jeho *Průvodce po Saint-Germain-des-Prés*. Původně Vian zamýšlel sepsat seriózního turistického průvodce. V roce 1950 ale text přepracoval, dodal mu literární pečeť svého humoru a fantazie a turisty takřkajíc hodil přes palubu. Výsledná kniha je svědectvím o úžasném uměleckém a intelektuálním životě této pařížské čtvrti v padesátých letech.

Ke zlomu ve Vianově životě došlo díky rozchodu s manželkou Michelle, která se později sblížila s Jean-Paulem Sartrem. Navíc začalo ubývat příjmů, které Vian získal z Vernona Sullivana. Proto si začal přivydělávat překlady.

V roce 1950 se seznámil s tanečnicí Ursulou Kublerovou, která se o čtyři roky později stala jeho druhou ženou. Patrně pod jejím vlivem zesílil Vianův zájem o divadlo. Dochovala se řada baletních libret, která napsal a která nebyla nikdy realizována. Kromě nich vzniklo v padesátých letech několik divadelních her. Celkem je Boris Vian autorem osmi divadelních her např. *Čtvrčení pro všechny* (1948), *Snídaně generálů* (1951), *Budovatelé říše* (1957). V posledních letech svého života napsal Vian také několik operních libret např. *Sněhový rytíř* (premiéra 1957).

V roce 1952 se stal členem Kolegia patafyziky. Vian, dávný ctitel Alfreda Jarryho, autor textů, které dokládají, že zájmy kolegia byly vždy i jeho vlastními zájmy, patřil, podle očekávání, mezi mimořádně aktivní členy.

Roku 1953 vyšel Vianův poslední velký román *Srdcerváč*. Román zachycuje svět dětí, jež mají svůj vlastní jazyk a své vlastní myšlenky, a svět dospělých, kteří svým potomkům vnucují svá pokrytectví. Zachycuje nevykořenitelné nedorozumění mezi mužským a ženským světem, ale též znásilňující mateřskou lásku.

Boris Vian napsal také kolem čtyř set písňových textů a v roce 1955 debutoval jako zpěvák na prknech Canettiho varieté. Na podzim roku 1955 absolvoval turné s Canettiho varietním souborem po francouzském venkově. V roce 1956 ho však donutily zdravotní potíže rezignovat na dráhu šansoniéra. Od 1. ledna 1957 proto nastoupil u Canettiho – po deseti letech života na volné noze – jako šéfredaktor džezové sekce firmy Philips.

Vianovo nemocné srdce se zastavilo 23. června 1959 při promítání filmové verze jeho románu *Naplivu na vaše hroby*. Vianovi životopisci v tom rádi spatřují fakt symbolické hodnoty: Vernon Sullivan, golem, kterého Vian stvořil a jehož literární sláva zastínila Vianův autentický odkaz, ho pronásledoval do samého konce.

Odkaz Vianova díla vystihl Václav Černý těmito slovy: „*Takových „mluvčích“ nebo „proroků“ dnešní hippie mládeže vidím pak ještě víc, třebaže každého jako svéráznou odchylku. Předčasného nebožtíka Borise Viana třeba, třebaže u ničeho nesetřval, nic neprohloubil, s každou myšlenkou se jen jednou vyspal, pak ji nakopl, lidských slov používal, jen aby je usvědčil a zahanbil, stavěl zásadně pouze na písku (protože si myslel, že celý svět je z písku); sadistického, anarchistického, fantastického, praštěného posměváčka Jarryovy tradice, jenž sadismu, anarchismu, fantazii, praštěnosti, posměváčství zároveň holdoval a zároveň se vysmíval, nenapsal jediné velké dílo, ale spoustu skečů velkých děl, a především byl člověk absolutně, absurdně a proniczanic svobodný.*“